

Välittämisen Pohjois-Karjalan malli nuorten tueksi. Keskustan aluevaltuustoryhmän valtuustoaloite 5.10.2023

Keskustan aluevaltuustoryhmä esittää, että Pohjois-Karjalan hyvinvointialue käynnistää Välittämisen Pohjois-Karjalan mallin laajapohjaisen valmistelun yhdessä muun muassa kuntien, seurakuntien, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa niin, että toiminnan keskiössä ovat nuoret ja erityisesti yläasteikäiset koululaiset. Kaikkien toimijoiden yhteisenä tavoitteena tulee olla syrjäytymisvaarassa olevien tai mielenterveysongelmista oireilevien nuorten tavoittaminen, tukeminen ja kannustaminen mukaan yhteisiin toimintoihin niin muiden nuorten kuin aikuisten kanssa. Välittämisen Pohjois-Karjalan mallissa kaikki kokevat olevansa tarpeellisia ja hyväksytyjä ja nuoret itse ovat aktiivisesti mukana vahvistamassa ikätovereidensa uskoa elämään ja tulevaisuuteen. Hanketta voisi kutsua myös Nuorten mielenterveyden Pohjois-Karjala- projektiksi.

Pohjois-Karjalassa on vuodesta 2017 alkaen rakennettu perhekeskustoimijoiden verkostoa, jossa ovat mukana kaikki maakunnan kunnat, hyvinvointialueen lasten, nuorten ja perheiden sote-palvelut, alueen oppilaitokset sekä järjestöt ja seurakunnat. Perhekeskustoiminnalle on laadittu toimintasuunnitelma vuosille 2023 - 2025 [Pohjois-Karjalan perhekeskuksen toimintasuunnitelma \(siunsote.fi\)](https://siunsote.fi). Perhekeskustoiminnan rakenteiden ja toimintaperiaatteiden avulla voidaan vastata mm. järjestämislain 6 § ja 7 § mukaisiin hyvinvoinnin ja terveydenedistämistyön vaatimuksiin sekä 10 § veloitteeseen palvelujen yhteensovittamisesta.

Siun sote on sitoutunut yhteisövaikuttavuus-viitekehukseen perustuvaan perhekeskuskehittämiseen. Taustatukena kehittämistyölle on eduskunnan alaisen Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön (Itla) kanssa tehty jatkosopimus vuosille 2023 - 2026 (Liite). Siun sote on mukana Itlan perustamassa alueellisessa oppimisverkostossa. Alueellisessa oppimisverkostossa tehtävällä kehittämistyöllä pyritään saavuttamaan mahdollisimman hyvin yhteen toimivat sosiaali- ja terveyspalvelut sekä sivistys- ja kasvatustoimien organisaatiot, jotka toimivat lasten, nuorten ja lapsiperheiden psykososiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi, ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaavaa työtä vaativien tilanteiden hoitamiseksi. Päämääränä on palveluiden mahdollisimman pitkälle viety integraatio, joka mahdollistaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin alueella. Siun soten aluevaltuuston päättäjien toivotaan omalta osaltaan edistävän eri osapuolten sitoutumista sopimuksessa kuvattuun yhteiskehittämiseen alueen lapsiväestön hyväksi. Keskeistä on hyvinvointialueen ja kuntien välinen vahva kumppanuus ja yhteen hiileen puhaltaminen väestötasolle ulottuvien muutosten mahdollistamiseksi.

Välittämisen mallin aloite on luonteeltaan sellainen, että se sopisi hyvin perhekeskusverkoston kautta toteutettavaksi yhteisövaikuttavuusaloitteeksi.

Valtuustoaloitteessa kuvattujen tavoitteiden näkökulmasta ensisijaista olisi saada yhteisöllisen opiskeluhuollon toiminta edistämään nimettyjä tavoitteita. Kuntakohtaista yhteisöllistä opiskeluhoitoa johtavat kuntien sivistyspalveluista vastaavat viranhaltijat, ja yksittäisten oppilaitosten yhteisöllisen opiskeluhuollon osalta rehtorit. Hyvinvointialueen opiskeluhuollon työntekijät osallistuvat osaltaan yhteisöllisen opiskeluhuollon kokonaisuuteen. Yksilöön kohdistuvista sote-palveluista käsin esim. laajamittainen yksinäisyyden tai koulukiusaamisen torjunta ei ole mahdollista. Koulujen toimintakulttuurilla on keskeinen rooli oppilas- ja opiskelijayhteisöjen hyvinvoinnin edistämässä, nuorten vertaissuhteiden vahvistamisessa sekä paikallisen yhteistyön edistämässä esim. suhteessa paikallisiin järjestötoimijoihin. Nuorisoikäisten mielen hyvinvoinnissa korostuu vertaissuhteiden merkitys ja niihin vaikuttamisen mahdollisuudet ovat kunta- ja järjestötoimijoilla paremmat kuin sote-palvelujen toimijoilla sote-palvelujen kohdistuessa tyypillisesti yksilöön.

Terveys- ja sairaanhoitopalvelujen toimialuejohtaja on nimeämässä alkuvuonna 2024 viranhaltijoista koostuvan uuden työryhmän. Työryhmän tehtävänä on laatia kevään 2024 aikana esitys Pohjois-Karjalan alaikäisten sairaanhoidollisten mielenterveyspalvelujen rakenteen selkiyttämiseksi ja vahvistamisesta Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella.

Nuorten mielenterveyden ja mielenterveyspalvelujen vahvistamiseksi on parhaillaan käynnissä STM:n rahoittama Hyvinvointia ja kestäviä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja Pohjois-Karjalassa (HyKe) 2023 - 2025 – hanke.

HYKE - hankkeessa on kehitetty nuorten matalankynnyksen mielenhyvinvointia tukevia palveluja ja toimintamalleja vuodesta 2022 alkaen. Hankkeen keskeisenä tavoitteena on nuorten mielenterveyspalvelurakenteen sekä hoitoon, palveluun ja kuntoutukseen pääsyn vahvistaminen monikanavaisin keinoin sekä psykososiaalisten menetelmien käytön laajentaminen ja ammattilaisten osaamisen vahvistaminen. Hankkeen tekemän nykytilan selvityksen (2022) mukaan Siun soten alueella on nuorten perustason mielenterveyspalveluissa puutteita ja alueellista epätasa-arvoa. Puutteita havaittiin myös perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välisessä yhteistyössä. Palvelurakenteen monimutkaisuus ja tietojen kirjavuus vaikeuttavat palveluiden hahmottamista. Monialainen yhteistyö opiskeluhuollossa näyttyy epätasa-arvoisena ja hajanaisena, ja palveluiden suunnitelmallisuudessa on puutteita. Korona-aika lisäsi resurssipuutteita ja vaikeutti kynnyksettömän palvelun saatavuutta, mikä näkyy lisääntyneinä lähetteinä nuorisopsykiatriaan. Nuorten mielenterveyspalvelujen parantamisessa on korostettu tarvetta parantaa suunnitelmallisuutta, asiakasosallisuutta ja koordinoitua. Kouluterveyskyselyn mukaan nuorten ahdistuneisuus ja masennusoireilu ovat kasvaneet, samoin huoli omasta mielenterveydestä, ja apu on ollut vaikeammin saatavilla.

Hankkeessa kuvattiin vuonna 2022 mm. palvelumuotoilun keinoin alle 18-vuotiaiden (13-17 vuotiaiden) perustason mielenterveyspalveluiden nykytilaa ja haasteita Siun soten alueella. Palvelumuotoiluna luotiin visio "Miun mieli –palvelukonseptista", mallista, jolla voitaisiin tukea nuorten mielen hyvinvointia ja puuttua mielenterveyshaasteisiin yhä varhaisemmassa vaiheessa ja monikanavaisemmin osin digitaalisten palveluiden avulla. Tämän nuorten matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden monialaisen ja moniammatillisen toimintamallin yhtenä toimenpiteenä on avata ja kehittää nuorille digitaalisia väyliä asioida ammattilaisen kanssa mielen hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Näitä väyliä ovat mm. chat-palvelu ja etäyhteydellä toteutettavat tapaamiset.

Hankkeen palkkaamat asiakaskoordinaattorit ovat tarjonneet syksystä 2023 alkaen alueen 13–17 -vuotiaille nuorille matalan kynnyksen mielenterveyden tukea ja apua mm. sähköisen ajanvarauksen kautta. Asiakaskoordinaattorit ovat pystyneet tarjoamaan yhteyttä ottaneille nuorille ja nuorten huoltajille nopeasti etä- tai lähitapaamisen tilanteen selvittelyä varten. Tarvittaessa nuori voi jatkaa tapaamisia asiakaskoordinaattorin kanssa muutamia kertoja ja jo tällä tavoin voidaan monen nuoren huolet saada väistymään. Asiakaskoordinaattori voi auttaa löytämään nuorelle toimivimman auttavan tahon tai koota nuoren asian ympärille tarvittavia ammattilaisia, jos tarvitaan vahvempaa tukea tai apua. Lisäksi asiakaskoordinaattorit ovat aloittaneet syksyllä ajanvarauksettomat Walk in- vastaanotot kokeiluna kolmella alueen yläkoululla.

Nykyisellään Siun soten asiakas- ja palveluohjauksen -mallit eivät vastaa nuorille luontaisia asiointiväyliä. Verkkoajanvarauksen, etävastaanottojen ja vuonna 2024 aikana edelleen lisääntyvien digitaalisten kanavien avulla mielen hyvinvointia tukevia palveluja voidaan tarjota kaikille Pohjois-Karjalan nuorille asuinpaikkakunnasta riippumatta. Palvelu tarjoaa kiireetöntä ensivaiheen tukea. Palvelu ei vastaa kriisiytyneeseen, kiireellistä apua vaativaan tilanteeseen. Näissä tilanteissa nuorille apua tarjoaa terveysasemat ja tehostettu avohoito. Asiakaskoordinaattoreiden tarjoaman palvelun tavoitteena on, että

nuori kokee tulleensa kuulluksi ja saisi ammattilaiselta tarvitsemansa avun mieltä kuormittavaan asiaan mahdollisimman varhain. Tavoitteena on myös, että nuori tietää mistä tietoa, tukea ja apua on mahdollista löytää kynnyksettömästi ja helposti.

Moniammatillinen tiimi on täydentynyt tammikuussa kuntoutusohjaajalla. Kuntoutusohjaajan avulla kehitetään nuorille suunnatun neuropsykiatrisen tutkimuksen, kuntoutuksen ja hoidon ohjausta ja koordinoitua. Pilotissa edistetään nuorten oikea-aikaisen kuntoutuksen suunnittelua tarjoamalla mm. perustason palveluissa hoidon ja palvelun ohjausta, sekä tarjoamalla psykoedukatiivista tukea neuropsykiatrisen diagnoosin saaneelle nuorelle ja hänen perheelleen. Monen nuoren kohdalla varhaisessa vaiheessa peruspalveluissa tehty tarkempi tilannekartoitus auttaa ohjaamaan nopeammin oikeisiin palveluihin ts. kun tiedetään, onko kyseessä enemmän mielenterveyteen vai neuropsykiatriseen häiriöön liittyvät oireet ja ongelmat. Asiakaskoordinaattoreiden ja kuntoutusohjaajan avulla on tavoite päästä helpottamaan tätä perustason työtä.

Hankkeessa tehtävä kehittämissä työtukea yhteistä tavoitetta nuorten tavoittamisessa, tukemisessa ja kannustamisessa hakeutua yhteisiin toimintoihin ja matalankynnyksen palveluihin. Hanke kestää vuodelle 2025 asti on osa valtuustoaloitteessa kuvattua Välittämisen mallin mukaista toimintaa ja kehittämistä.